

Vår plats för barn och unga

- Gävle kommuns riktlinjer gällande storlek, kvalitet och innehåll för friytor inom skola och förskola.

Gävle
KOMMUN

Vår plats för barn och unga

Gävle kommuns riktlinjer gällande storlek, kvalitet och innehåll för friytor inom skola och förskola

2020-04-03

Foto: Alla bilder är publicerade enligt CCo 1.0, eller tagna av Josef Rundström, Gävle kommun

© Gävle kommun 2019

www.gavle.se

Syfte

Syftet med dessa riktlinjer är att bryta ner och konkretisera lagkrav och nationell vägledning till lokal nivå. Utgångspunkten är Översiktsplan Gävle kommun 2030 med dess skrivelse om utemiljöer vid förskola och grundskola, samt Boverkets allmänna råd och vägledning.

Riktlinjerna preciserar och anger kommunövergripande riktlinjer för friytor inom skola och förskola där utgångspunkten är att säkerställa och möjliggöra förskolegårdar och skolgårdar med tillräcklig friyta där maximal och likvärdig kvalitet utifrån platsernas skiftande förutsättningar uppnås.

Bakgrund

Översiktsplan Gävle kommun, antogs 2017. Där anges att Gävle kommun ska följa Boverkets allmänna råd om friytor inom skola och förskola. Översiktsplanen beskriver även skolgårdars kvaliteter och rimlig storlek för friytor.

I takt med att Gävle växer och förtätas finns behov att ta fram egna riktlinjer för friytor inom skola och förskola. Anledningen är att befintliga allmänna råd och skrivningar i översiktsplanen blivit ett för trubbigt instrument att arbeta med vid planering för nyetablering och ombyggnation av skol- och förskoleverksamheter.

Fokus för dessa riktlinjer är att tillräckliga och lämpliga friytor för barn och elever avsätts för förskola och skola i fördjupade översiktsplaner, planprogram och detaljplaner, samt att friytornas storlek och innehållsliga kvalitet beaktas i bygglovsgranskningen.

All fysisk planering innebär avvägningar mellan olika markanvändningsintressen och dessa riktlinjer blir i det sammanhanget stöd för kommunens planering och projektering.

Vikten av tillräcklig friyta

Forskning visar att människor mår bra av tillgång till grönytor och rekreationsområden samt att tillgången främjar såväl psykisk som fysisk hälsa.

När det gäller barn och unga finns omfattande forskning som visar att tillgång till ändamålsenliga förskole- och skolgårdar spelar en viktig roll för barn och ungas bildning och utveckling socialt såväl som fysiskt. För att säkerställa barns rätt till rörelse och lek är det viktigt att skapa tillräckligt stora förskole- och skolgårdar med hög kvalitet. På så sätt säkerställs att det finns tillräcklig plats för barn och unga att röra sig obehindrat i olika riktningar och ges tillgång till varierade lekmiljöer, vilket visat sig viktigt i forskningen.

Boverket skriver följande om friytor:

"I den nya stadsbebyggelsen har utrymmet för barn och unga utomhus minskat och ibland finns inget utrymme alls. Begränsade möjligheter för barn och unga att dagligen röra sig ute i sin närmiljö påverkar deras välbefinnande negativt och risken ökar för försämrad hälsa. För att säkra goda förutsättningar för barn och unga att leva och utvecklas i städer och tätorter behöver vi tillvarata och utveckla utemiljöerna." (Rapport 2015:8)

Ytor som allmänna parker och skolgårdar genererar oftast inga direkta ekonomiska vinster samtidigt som behovet av exempelvis centrala förskolor och skolor ökar med ökad befolkning. I den växande staden blir därför konkurrensen om ytorna hårdare och ofta innebär resultatet att barnen får mindre plats i staden.

Det är därför viktigt att kommunen tar sitt ansvar för att barnen får tillräckligt utrymme i den fysiska miljön och dessa kommunövergripande riktlinjer är ett viktigt stöd i detta arbete.

Sammanfattning av riktlinjerna

Riktlinjerna för friytor vid förskolor och grundskolor gäller vid nybyggnad, om- och tillbyggnad av skol- och förskoleenheter oavsett om verksamheten bedrivs i kommunal eller privat regi. Gymnasieskolor och dagbarnvårdare omfattas inte av riktlinjerna, där sker prövning från fall till fall.

Utgå alltid från Översiktsplanen...

Vid planering vid skolor och förskolor ska utgångspunkten alltid vara att följa målsättningen i Gävle kommuns Översiktsplan 2030 gällande utemiljöer. Här står att rimlig friyta är 40 kvadratmeter/ barn i förskolan och 30 kvadratmeter/elev i grundskolan.

... men vissa undantag får göras

I vissa fall kan det finnas skäl att göra undantag från översiktsplanens målsättning gällande friytor, dessa fall är:

- Platsens specifika förhållanden
- Skolor och förskolor i strategiska lägen
- Större skolor med många elever
- Hastigt uppkomna akuta behov

För att undantagsfallen ska få tillämpas krävs att kvalitetshöjande åtgärder genomförs. De värden som ligger till grund för en kvalitetshöjning av friytan definieras i Gävle kommuns utemiljövärden och omfattar bla Topografi, Vegetation och skugga.

Platsens specifika förhållande

I de fall markförhållanden är särskilt svåra för att kunna genomföra ett effektivt byggande eller då större friytor skulle kräva ingrepp i värdefull natur/parkmark av allmänt intresse kan undantag från översiktsplanen göras.

Friytan ska i dessa fall vara minst 30 kvm/barn i förskolan samt minst 20 kvm/elev i grundskolan. Undantaget kan nyttjas under förutsättning att en kvalitet om minst +4 kan erhållas enligt analysverktyget för utemiljövärde.

Skolor/förskolor i strategiskt läge

Undantag från översiktsplanen kan även nyttjas vid byggande i strategiska lägen. Dessa definieras som

centrala platser i stadsmiljö eller i gränslandet mellan två stadsdelar och där en nybyggnation kan bidra till att minska segregation.

Friytan ska i dessa fall vara minst 20 kvm/barn i förskolan samt minst 15 kvm/elev i grundskolan. Undantaget kan nyttjas under förutsättning att en kvalitet om minst +5 kan erhållas enligt analysverktyget för utemiljövärde.

Stora skolor med många elever

För stora grundskolor med många elever kan undantag från översiktsplanen göras. Undantaget är konstruerat likt en trappa, friytetrappa, och innebär att:

- Grundskola med fler än 300 elever ska klara minst 18 kvm/elev
- Grundskola med fler än 500 elever ska klara minst 15 kvm/elev

Undantaget kan nyttjas under förutsättning att en kvalitet om minst +5 kan erhållas enligt analysverktyget för utemiljövärde.

Hastigt uppkomna akuta behov

I de fall det behövs tillfälliga förskolor/skolor pga oförutsedda kapacitetsproblem, tex brand eller tillfällig evakuering, ställs inga krav på tillgänglig friyta. Undantaget är endast tillämpligt för temporär lösning i högst 12 månader.

Generella ställningstaganden

Riktlinjerna omfattar även några andra ställningstaganden och principer som ska gälla i Gävle kommun. Dessa är hur kommunen ser på samnyttjande av mark, friytans placering, rastplanering etc.

Uppföljning av riktlinjerna

Uppföljning av riktlinjerna, både avseende kravställt utemiljövärde samt friytans storlek, sker i samband med bygglovsprocessens slutsamråd inför slutbesked.

Undantag från riktlinjerna

Samhällsbyggnadsnämnden fattar beslut om eventuella avsteg från riktlinjerna.

Riktlinjer för friyta för förskole- och grundskolegårdar

Riktlinjerna för friytor vid förskolor och skolor gäller vid nybyggnad samt om- och tillbyggnad av skolor och förskolor oavsett om verksamheten bedrivs i kommunal eller privat regi. Undantaget är pedagogisk omsorg (text dagbarnvårdare) som man får bedöma från fall till fall beroende på verksamhetens storlek och om fattning.

Översiktsplanen utgångspunkt för friytor

Utgångspunkten för friytor vid skolor och förskolor är att följa Gävle kommuns Översiktsplan 2030 skrivning om utemiljöer, att rimlig **friyta är 40 kvadratmeter per barn i förskolan och 30 kvadratmeter per elev i grundskolan**. Översiktsplanens ställningstagande bygger på Boverkets vägledning som i sin tur stödjer sig på aktuell forskning kring barns behov av utemiljöer. När man når upp till översiktsplanens angivna friytor krävs, utifrån dessa riktlinjer, endast att **de generella ställningstagandena** följs.

Översiktsplanen ställer inga särskilda krav på kvalitetsinnehåll på gården kopplat mot utemiljövärdena, dock kan värdena gärna användas som ett sätt att uppnå god kvalitet på gården. Anledningen till att det inte ställs några särskilda kvalitetskrav på gårdens utformning är att friytan bedöms bli tillräckligt stor för att kunna åstadkomma stor variation och goda pedagogiska miljöer. Utöver krav på friyta gäller även alltid andra lagkrav på verksamheten som har bäring på god utemiljö, exempelvis krav kring bullernivåer, tillgänglighet, skydd mot UV-strålning och luftkvalitet.

Generella ställningstaganden och principer

Friytans placering, form och funktioner

Friyta för lek och utevistelse definieras som den yta som barnen kan använda på egen hand vid sin utevistelse. En friyta är ytan som går att leka på och som är tillgänglig för barnen i huvudsak under skoltid men även i viss mån på fritiden. För att en yta ska kunna tillgodoräknas som friyta till förskolan eller skolan ska den därför vara möjlig att nå för alla barn och elever.

Minst hälften av friytan ska ligga som en samlad sammanhängande struktur i direkt anslutning till byggnaden (verksamhetslokalen). Genom att skapa minst en större sammanhängande friyta skapas rumsliga förutsättningar för ytkrävade funktioner och lekbaser inom friytan. Resterande friyta ska ligga i nära anslutning till verksamheten och ska vara lätt att ta sig till för barn och elever. Friytan ska ligga inom kvartersmark, inom verksamhetens egen fastighet eller annan privat fastighet. En allmän park eller ett allmänt naturområde kan inte räknas in som friyta för förskole- eller skolverksamheten.

Friytan kan, beroende på placering av byggnader och fastighetens form och storlek delas upp i mindre delar. Friytan ska vara så rymlig att det går att ordna varierande terräng- och vegetationsförhållanden utan risk för omfattande slitage. Skolgården ska upplevas grön och varierad och inbjuda till olika typer av aktiviteter och pedagogisk verksamhet och ska även klara acceptabel tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.

Läs mer om att skapa goda lek- och utevistelsemöjligheter inom skol- och förskolegårdar i bilagan om utemiljövärden.

Utemiljöer vid förskola och grundskola

En tätare stadsmiljö innebär nya utmaningar i utformning av skolbyggnader och skapande av goda utemiljöer. I staden finns redan idag exempel på förskolebyggnader i två våningar med gott resultat. Nyetableringar av förskola och grundskola ska i första hand ske i anslutning till natur, parker eller områden för lek och idrott. Utemiljöer ska utformas så att de inte exponeras för höga bullernivåer.

Gävle kommun följer Boverkets allmänna råd om friyta för lek och utevistelse (2015:1) i utformningen av utemiljöer för skolverksamhet. De allmänna råden belyser vilka kvaliteter som bör känneteckna barns och ungas utemiljö vid skola, förskola och fritidshem, samt placering av friytor.

Friytan ska vara varierad och rymlig, men också anpassad och placerad så att den ger möjlighet att bedriva ändamålsenlig verksamhet utifrån elevernas ålder. Tillgång till friytan ska vara utan hinder och bör därmed ligga i direkt anslutning till byggnaden.

Rimlig storlek på friytan är ungefär 40 kvadratmeter per barn i förskolan och 30 kvadratmeter per barn i grundskolan, "Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolan och förskolans utemiljö. Boverket 2015:8".

Samnyttjande av mark, kvartersmark och allmän plats
Med samnyttjande av mark menas att exempelvis kvartersmark (privat mark) till viss del kan delas i tid och rum med annan privat verksamhet. Exempel på detta är att bostadsgård nyttjas som förskolegård på dagtid och är tillgänglig för de boende under kvällstid. Samnyttjande av allmän plats kan tex innebära att den allmänna (kommunala) gatan nyttjas för hämtning/lämning vid skolan eller att gatumark nyttjas för angöring av varutransporter och sophämtning. Samnyttjande inom allmän gata innebär dock att tex parkeringsplatser för skola inte kan reserveras inom gatumarken. Vid samnyttjande av mark är det dock viktigt att hantera överenskommet samnyttjande via avtal eller liknande som säkerställer skolverksamhetens åtkomst av marken på lång sikt.

Allmän park- eller naturmark kan i vissa fall samnyttjas mellan skol- eller förskoleverksamheten och allmänhetens nyttjande av ytan. Detta sker främst som en tillgång vid utflykter eller annan verksamhet som inte är daglig. Om behov finns av exempelvis bollplaner eller liknande kan samnyttjande via avtal eller planläggning

av marken som kvartersmark ske om så bedöms lämpligt. På så vis kan skolverksamheten säkerställa tillgänglighet dagtid under verksamhetens öppethållande och marken vara tillgänglig för allmänna intressen kvällstid. Vid planläggning som allmän plats ska ytorna vara allmänt tillgängliga och är därmed inte bokningsbara, en verksamhet kan därmed aldrig garanteras nyttjande.

Närhet till allmän park och naturmark är en viktig tillgång för skolor och förskolor vid utflykter och ses som ett komplement till friytan. Närheten till allmän park/natur kan däremot aldrig ersätta friyta eller räknas in som friyta för en verksamhet. Detta beror dels på att ytorna ska vara allmänt tillgängliga dels på att barn och elever inte ges samma frihet att på egen hand nyttja ytorna, såväl som ökat slitage. Samutnyttjande innebär också ett större tryck på våra gemensamma parkytor vilket kräver mer underhåll och anpassning av parken för att klara ett högre slitage.

Hantering av rastplanering

Rastplanering är inte ett skäl för att sänka den reella friytan/barn inom skol- eller förskoleverksamheter. Rastplanering är till stor del beroende på hur verksamheten styrs vid ett visst tillfälle (schemaläggning, personaltäthet m.m.) och ska inte vara grund för bedömning av lämplighet utifrån plan- och bygglagen.

Friyta i förhållande till parkering

Plan- och bygglagen är tydlig om förhållandet mellan friyta och parkering, om det inte finns tillräckligt med utrymme på fastigheten för både friyta och parkering ska det i första hand ordnas tillräcklig friyta. I Gävle kommuns parkeringspolicy framgår parkeringsbehovet en verksamhet genererar och ska dimensioneras efter.

Särskilda förutsättningar för förskolans/skolans friyta
Förskolans verksamhet kräver en egen inhägnad friyta, utifrån barnens behov av lek och rekreation samt av arbetsmiljö- och säkerhetsskäl. Förskolan har också en viktig roll att utnyttja gården för pedagogisk verksamhet och att främja rörelse.

En skolgård behöver inte hägnas in. Friytan ska enligt Boverkets allmänna råd, vara så rymlig att det går att ordna utan risk för omfattande slitage. Skolgården ska upplevas varierande i terräng- och vegetationsförhållanden, grön och skiftande och inbjuda till olika typer av aktiviteter och pedagogisk verksamhet. Sol- och skuggförhållanden ska vara goda och det ska finnas vindskydd. Det innebär att det är verksamheten som tydliggör, tillvaratar och utvecklar friytans användningsmöjligheter utifrån detta.

Undantag vid särskilda fall

Enligt Boverkets allmänna råd ska friytan vara tillräckligt stor för att möjliggöra olika sorters lek, samvaro och pedagogisk verksamhet, så att flera grupper av barn samtidigt kan göra olika saker. Kan man inte uppnå översiktsplanens angivna rimliga friytor kan en minskad friyta kompenseras med medveten satsning på friytans kvalitet. Särskilt i befintlig tät stadsmiljö ger kvalitetsbedömningen en möjlighet att kompensera en mindre friyta med ett rikt innehåll.

I vissa fall kan det finnas skäl att göra undantag från översiktsplanens målsättning gällande friytor. Dessa fall är Platsens specifika förhållanden, Skolor och förskolor i strategiska lägen, Större skolor med många elever samt Hastigt uppkomna akuta behov. I detta avsnitt beskrivs undantagsfallen mer ingående.

Platsens specifika förhållanden

I de fall markförhållanden är särskilt svåra för att kunna genomföra ett effektivt byggande eller då större friytor skulle kräva ingrepp i värdefull natur/parkmark av allmänt intresse kan undantag från översiktsplanen göras.

Friytan ska i dessa fall vara minst 30 kvm/barn i förskolan samt minst 20 kvm/elev i grundskolan. Undantaget kan nyttjas under förutsättning att en kvalitet om minst +4 kan erhållas enligt analysverktyget för utemiljövärde.

Platsens specifika förhållanden
Minsta friyta Förskola 30 kvm/barn
Minsta friyta Skola 20 kvm/elev
Utemiljövärde +4

Skolor och förskolor i strategiska lägen

Undantag från översiktsplanen kan även nyttjas vid byggande i strategiska lägen. Dessa definieras som centrala platser i stadsmiljö eller i gränslandet mellan två stadsdelar och där en nybyggnation kan bidra till att minska segregation.

Friytan ska i dessa fall vara minst 20 kvm/barn i förskolan samt minst 15 kvm/elev i grundskolan. Undantaget kan nyttjas under förutsättning att en kvalitet om minst +5 kan erhållas enligt analysverktyget för utemiljövärde.

Skolor och förskolor i strategiska lägen
Minsta friyta Förskola 20 kvm/barn
Minsta friyta Skola 15 kvm/elev
Utemiljövärde +5

Stora skolor med många elever

För stora grundskolor med många elever kan undantag från översiktsplanen göras. Undantaget är konstruerat likt en trappa, friyetrappa, och innebär att:

- Grundskola med fler än 300 elever ska klara minst 18 kvm/elev
- Grundskola med fler än 500 elever ska klara minst 15 kvm/elev

Undantaget kan nyttjas under förutsättning att en kvalitet om minst +5 kan erhållas enligt analysverktyget för utemiljövärde.

Syftet med att tillåta ett minskat antal kvadratmeter/elev inom grundskolan är att med många elever ges automatiskt en stor skolgård. Med verksamhetens behov att styra den pedagogiska verksamheten utomhus samt eventuellt behov att styra elevers utenärvaro vid raster gör att det inte finns ett rakt linjärt förhållande mellan antalet elever och friytans storlek.

Större skolor med många elever
>300 elever -> 18 kvm/elev
>500 elever -> 15 kvm/elev
Utemiljövärde +5

Hastigt uppkomna akuta behov

I de fall det behövs tillfälliga förskolor/skolor pga oförutsedda kapacitetsproblem, tex brand eller tillfällig evakuering, ställs inga krav på tillgänglig friyta. Undantaget är endast tillämpligt för temporära lösningar i högst 12 månader.

Eftersom grunden i detta undantag är ett hastigt uppkommet behov som man inte kunnat förutse kan detta undantag inte användas som skäl att minska tillgänglig friyta vid ansökan om tidsbegränsat bygglov. Enligt plan- och bygglagen kan ett tidsbegränsat bygglov ges för sammanlagt högst 15 år. I utbildningssammanhang är 15 år en tidsrymd som omfattar flera årsgrupper av barn och elever vilket gör att riktlinjerna i sin helhet är tillämpliga även vid ansökan om tidsbegränsade bygglov.

Bedömning av kvalitet; Gävle kommuns utemiljövärden

För att bedöma utemiljöns kvalitet vid förskolor och skolor finns **utemiljövärden** med som kvalitetsbedömning för friyta framtagna. Utemiljövärdena beskriver och betygsätter de kvaliteter förskolegården eller skolgården kommer ha/har enligt projekteringshandlingar eller befintlig situation. Uppföljning av att man når upp till angivet utemiljövärde sker innan gården/skolan får tas i bruk.

Gävle kommuns utemiljövärden består av 8 kvalitetsaspekter som poängsätts, där resultatet kan variera från -7 poäng till +8 poäng. Kvalitetsaspekterna är Topografi, Vegetation och skugga, Integrering av lekbaser i landskapet, Mångfald av platser – inkluderande landskap, Zonering, Föränderlighet och Samspel mellan ute, inne och närmiljön samt friyta på tak.

Topografi, Vegetation och skugga, Integrering av lekbaser i landskapet, Mångfald av platser – inkluderande landskap, Zonering, Föränderlighet och Samspel mellan ute, inne och närmiljön, samt friyta på tak

Läs mer i Bilaga 1. Utemiljövärden Gävle kommun.

Uppföljning

I samband med att bygglov ges för en förskole- eller skolverksamhet ligger friytans storlek tillsammans med eventuellt behov av att uppnå ett visst utemiljövärde som grund till beslutet.

Uppföljning av riktlinjerna, både avseende friytans storlek samt kravställt utemiljövärde, sker inom bygglovsprocessen vid slutsamråd inför slutbesked.

Följs inte riktlinjerna kan slutbesked inte ges och byggnaden/verksamheten som berörs får inte tas i bruk.

Underlag för planering

Beroende på i vilken fas av samhällsplaneringsprocessen ett projekt befinner sig kommer olika delar av riktlinjerna aktualiseras och tillämpas.

När riktlinjerna tillämpas kan delas in i olika skeden i planerings- och tillsynsprocessen. Eftersom stor vikt enligt dessa riktlinjer ligger på friytans kvalitetsaspekter kommer stort ansvar och behov av kontroll/ uppföljning att ske av kvaliteten i den senare delen av planeringsprocessen, dvs bygglovs-, tillsyns- och anmälningsdelen.

Stöd i tidiga planeringsskeden, översiktlig planering

I arbetet med översiktlig planering (översiktsplan, fördjupad översiktsplan, översiktlig utredning och program för detaljplan) ska i första hand Översiktsplanens inriktning avseende storlek på friytor tillämpas. Syftet med att utgå från Översiktsplanens inriktning är att man redan tidigt i planeringen för markanvändning avsätter tillräcklig yta för förskolor och skolor. I de fall riktlinjernas ytkrav kopplat mot ökad kvalitet och stora grundskoleenheter tillämpas ska detta tydligt motiveras. Riktlinjernas bilagor kan fungera som ett stöd för beräkning av ytbehov i tex ny stadsdelsbebyggelse så att tillräcklig yta för skolor och förskolor reserveras i ett tidigt planeringsskede.

I tidiga skeden avseende förfrågningar om eventuell detaljplaneändring ska verksamhetsutövare eller fastighetsägare presentera tillräckligt underlag för att sektor Livsmiljö Gävle ska kunna göra en bedömning om kraven på friytor enligt riktlinjerna kan uppnås.

Stöd i detaljplaneringsprocessen

Utifrån riktlinjernas utformning är fokus i detaljplane-processen att se till att tillräcklig friyta finns för den planerade förskole- eller skolverksamheten.

Genom detaljplaneinstrumentet kan man främst säkra friytan genom att dimensionera byggrätten i förhållande till fastighetens storlek och se till att allt som kräver markyta i projektet inryms. Kvaliteten på friytan kan inte bedömas under detaljplanearbetet utan följs upp i ett senare skede (bygglovsprocessen). För att säkerställa att detaljplanen blir lämplig för sitt skoländamål och att det man planerar på platsen är genomförbart finns det även en rad andra frågeställningar att ta hänsyn till, t.ex. markföreningar (skola motsvarar känslig markanvändning), buller, tillgänglighet och luftkvalitet.

Stöd under bygglovsprocessen

Vid en bygglovsprövning ska, utöver grundläggande underlagsmaterial till ett bygglov, material med beräknat utemiljövärde enligt bilaga 1 tas fram samt situationsplan över planerad utformning av gård så det är möjligt att bedöma kvaliteten, utemiljövärdet, på gården.

Utgångspunkten är att samtliga krav enligt riktlinjerna ska klaras för att bygglov ska kunna ges.

Vid uppföljning av riktlinjerna ska det i slutsamrådet kontrolleras att den storlek på friyta (främst yta/barn) och det utemiljövärde som legat till grund för beslut om bygglov följts. Vid behov utfärdas ett interimistiskt (tillfälligt) slutbesked som kan omfatta bl.a. att man har längre tid på sig att ställa i ordning förskole- eller skolgården och ett slutligt slutbesked kan ges när kraven enligt riktlinjerna uppfyllts. Följs inte riktlinjerna kan slutbesked inte ges.

Tillgänglighet innebär att barn och personal med olika typer av funktionsvariationer ska ha tillgång till inne- och utemiljön. Personer med funktionsnedsättning ska kunna ta sig runt skolbyggnaden och till gårdens olika zoner. Markmaterialet möjliggör att alla kan komma in till de flesta av gårdens lekredskap. Ett flertal av lekredskapen bör vara möjliga för personer med funktionsvariationer att använda på egen hand. Kraven på tillgänglighet regleras i plan- och bygglagen och kontrolleras vid bygglov, bygganmälan eller vid tillsyn enligt denna lag.

Den fysiska planeringen enligt plan- och bygglagen, PBL, är ett viktigt verktyg för att långsiktigt kunna säkra barns och ungas tillgång till en god utemiljö. Förskole- och skolgårdar spelar en viktig roll för barns och ungas bildning och i deras sociala och fysiska utveckling. Boverket får meddela föreskrifter med koppling till PBL. Allmänna råd innehåller generella rekommendationer om tillämpningen av en lagregel eller föreskrift och anger hur någon lämpligen kan eller bör handla för att uppfylla regeln eller föreskrifterna. Genom att följa rådet garanteras att lagens krav uppfylls. Paragrafer i plan- och bygglagen som har bäring på friyta är främst 8 kap. 9 § andra stycket samt 10-11 §§ PBL (BFS 2015:1 FRI),

Stöd vid handläggning av anmälan om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd

Skolor (grundskolor och gymnasieskolor) och förskolor är anmälningspliktiga. Vilket innebär att den som avser att bedriva sådan verksamhet ska anmäla det till kommunens miljö- och hälsoskyddsnämnd senast sex veckor innan verksamheten påbörjas.

Anmälningsplikten regleras i 38 § i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Anmälningsplikt gäller också för öppen förskola, fritidshem, öppen fritidsverksamhet, förskoleklass, grundsärskola, gymnasiesärskola, specialskola, sameskola och internationell skola. Dock ej pedagogisk omsorg.

Vid en granskning av en anmälan enligt 38 § förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd, ska utöver underlag till anmälan, material med beräknat utemiljövärde enligt bilaga 1 tas fram samt situationsplan över planerad utformning av gård så det är möjligt att bedöma kvaliteten, utemiljövärdet på gården. Uppgifter över verksamhetens utformning ska också inkomma. Sammantaget utgör det en grund för verksamhetens riskbedömning att friytan är tillräcklig i utformning och storlek som en del i verksamhetens egenkontroll enligt 26 kap. 19 § miljöbalken.

Riktlinjerna är därmed ett stöd i kommunens bedömning vid en inkommen anmälan och som en del i verksamhetens egenkontroll där de har gjort en

riskbedömning över utegården.

Kommunen kan dock inte i anmälningsskedet med stöd av Miljöbalken förbjuda en verksamhet på grund av mindre friyta än vad dessa riktlinjerna anger.

Krav på verksamhetsutövare/fastighetsägare

Vid ansökan om ny detaljplan eller bygglov/bygganmälan ansvarar fastighetsägaren alternativt verksamhetsutövaren för att ta fram nödvändigt underlag. För förskolor och skolor ska det redovisas omfattning och placering av planerade friytor samt vid behov redovisa underlag som visar hur man lever upp till utemiljövärdena enligt dessa riktlinjer.

Det är även fastighetsägaren tillsammans med verksamhetsutövaren som ska se till att utemiljövärdena och redovisade kvaliteter för förskole- eller skolgården upprätthålls.

Vid tillsyn av verksamheten utifrån Miljöbalken kan verksamhetsutövaren/fastighetsägaren behöva uppvisa tidigare redovisade utemiljövärden, situationsplan, information om hur verksamheten planeras att bedrivas m.m., det vill säga, det underlag som tillsynsmyndighet bedömer att den behöver för att utöva tillsyn.

Definitioner, lagstiftning och styrdokument

Definitioner	
Friyta	Friyta för lek och utevistelse som begrepp omfattar den yta som barnen kan använda på egen hand vid sin utevistelse. En friyta är ytan som går att leka på och som är tillgänglig för barnen i huvudsak under skoltid men även i viss mån på fritiden. Förrådsbyggnader, bil- och cykelparkering samt ytor för lastning och lossning är otillgängliga för barnen och ingår därmed inte i friytan för lek och utevistelse. Takterrasser har begränsad tillgänglighet och betraktas därför som kompletterande utemiljö. (Boverkets vägledning, Rapport 2015:8, Gör plats för barn och unga!)
Förskola	Förskolan är det första steget i det svenska skolsystemet. Förskolan är frivillig och till för barn mellan 1 och 5 år. Efter förskolan kommer grundskolan och sen gymnasieskolan.
Grundskola	Grundskolan är andra steget i det svenska skolsystemet. Grundskolan är obligatorisk och den nationella skolplikten gäller. Grundskolan är till för barn mellan 6 och 16 år. Grundskolan delas in i tre stadier där lågstadiet omfattar årskurs F-3, mellanstadiet årskurs 4-6 och högstadiet årskurs 7-9. Grundskolan följs av gymnasieskolan, men den juridiska skolplikten gäller inte där.
Rastplanering	Rastplanering, eller raststyrning, är ett sätt att dela upp antalet barn som befinner sig inom friytan samtidigt. Detta sker främst genom schemaläggning. Exempel på detta är att förskoleklass schemaläggs så att de inte har rast samtidigt som sjätteklassarna. Rasterna ingår i den pedagogiska verksamheten vilket innebär att det kan finnas behov att planera nyttjandet av gården.
Pedagogisk omsorg	Pedagogisk omsorg är ett alternativ till förskola eller fritidshem. Det kan vara verksamhet där personal tar hand om barnen i sitt eget hem, alltså ett traditionellt familjedaghem. Det kan också vara olika flerfamiljslösningar. Pedagogisk omsorg kan också bedrivas i en särskild lokal. Hur och var verksamheten bedrivs ser olika ut. Både kommuner och fristående huvudmän kan bedriva pedagogisk omsorg. Det finns många olika sorters fristående huvudmän som bedriver pedagogisk omsorg.
Skillnader pedagogisk omsorg och förskola eller fritidshem	Förskolan är en skolform. Pedagogisk omsorg är en verksamhet som vårdnadshavare kan välja för sitt barn istället för förskola. I förskola och fritidshem bedrivs undervisning och utbildning. Förskolan och fritidshemmet styrs av läroplaner. Förskolans läroplan ska vara vägledande men inte bindande för pedagogisk omsorg. I förskola och fritidshem ska det finnas högskoleutbildad personal, till exempel förskollärare. I pedagogisk omsorg ska det finnas personal med utbildning eller erfarenhet som gör att de kan tillgodose barnets behov av omsorg och en god pedagogisk verksamhet. Förskolan riktar sig till barn från det att de fyllt ett tills det att de börjar förskoleklass hösten det år de fyller sex år. Pedagogisk omsorg är för barn mellan 1 till 12 år och erbjuds istället för förskola och fritidshem. Förskolans och fritidsverksamheten verksamhet sker på en förskola/skola. Den pedagogiska omsorgen sker oftast hemma hos personalen, i ett familjedaghem.

Lagstiftning	
Tillgänglighet och friyta i plan- och bygglagen	<p>Plan- och bygglagen (PBL) reglerar bl.a. följande: <u>8 kap. 9 § PBL</u> En obebyggd tomt som ska bebyggas ska ordnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och till natur- och kulturvärdena på platsen. Tomten ska ordnas så att</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. naturförutsättningarna så långt möjligt tas till vara, 2. betydande olägenheter för omgivningen eller trafiken inte uppkommer, 3. det finns en lämpligt belägen utfart eller annan utgång från tomten samt anordningar som medger nödvändiga transporter och tillgodoser kravet på framkomlighet för utryckningsfordon, 4. det på tomten eller i närheten av den i skälig utsträckning finns lämpligt utrymme för parkering, lastning och lossning av fordon, 5. personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga ska kunna komma fram till byggnadsverk och på annat sätt använda tomten, om det med hänsyn till terrängen och förhållandena i övrigt inte är orimligt, och 6. risken för olycksfall begränsas. <p>Om tomten ska bebyggas med byggnadsverk som innehåller en eller flera bostäder eller lokaler för fritidshem, förskola, skola eller annan jämförlig verksamhet, ska det på tomten eller i närheten av den finnas tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse. Om det inte finns tillräckliga utrymmen för att ordna både friyta och parkering enligt första stycket 4, ska man i första hand ordna friyta.</p>
Styrdokument	
Boverkets allmänna råd och vägledning	Boverkets allmänna råd BFS 2015:1 FRI 1 och Boverkets vägledning (2015) Gör plats för barn och unga! -En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolan och förskolans utemiljö är de nationella råd och vägledning som ligger till grund för arbetet med kommunens riktlinjer.
Översiktsplan Gävle kommun 2030	Styrdokumentet Översiktsplan Gävle kommun 2030 (december 2017, se nedan) är ett av dokumenten som ligger till grund för arbetet med friytor vid förskolor och skolor och stödjer sig på Boverkets råd och vägledning. Översiktsplanen anger inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön inom hela kommunen. Översiktsplanen ska ge vägledning för hur mark- och vattenområden ska användas och hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras.
Övergripande funktionsprogram för Utbildning Gävles lokaler - inne- och utemiljö	Gävle kommuns Övergripande funktionsprogram för Utbildning Gävles lokaler - inne- och utemiljö (april 2019) är ett styrdokument där Utbildning Gävle anger vilka kvalitets- och funktionskrav inom förskole- och skolverksamheten som kommunen ska uppnå. Dokumentet anger att undervisningen och omsorgen i Gävles skolor och förskolor ska stödjas och underlättas optimalt av miljön samtidigt som barnens behov av trygghet och säkerhet prioriteras. Viktigt är också att kostnaden per barn för uppbyggnad/ombyggnad och drift av miljön ska vara välmotiverad och väl genomlyst. Funktionsprogrammet ska vara styrande vid utformandet av framtida skolmiljöer och vid ombyggnad av befintliga skolmiljöer.

BILAGA 1 UTEMILJÖVÄRDEN GÄVLE KOMMUN

Särskilt i befintlig tät stadsmiljö ger kvalitetsbedömningen en möjlighet att kompensera en mindre friyta med ett rikt innehåll.

För att skapa bästa möjliga utemiljö på förskole- och skolgårdar har Gävle kommun tagit fram ett verktyg för bedömning av en gårds utemiljö. Analysverktyget beskriver och betygsätter de kvaliteter en förskole- eller skolgård bör ha. Verktyget är vidareutvecklat från Karlstad och Malmös respektive värderingsverktyg.

Verktyget används vid bygglovstillfället och ingår som en av parametrarna som ska uppnås för att bygglov ska kunna beviljas. Förutsättningen är dock alltid, enligt kommunens riktlinjer, att man klarar tillräcklig friyta för planerad verksamhet samt de generella ställningstagandena.

Verktyget kan med fördel användas i planeringsskedet av utemiljön som en checklista för att säkerställa att friytan ges många kvaliteter. Den sökande använder den digitala bedömningsmallen som utgångsläge i bygglovsansökan.

Ordlista

Lekbas – platsen där en aktivitet sker. En lekutrustning eller en plats där lek kan ske, exempelvis av mer naturlig karaktär

Anhalt – plats för iakttagelse, spanläge som ska placeras med utblick över olika lekbaser.

Reträttplats – plats där man kan dra sig undan

Oprogrammerad plats – en plats som inte är planerad för en specifik aktivitet, en öppen gräsyta, sparad naturmark, ett buskage där lek kan ske. Platser som barn och verksamhet själva kan styra över och anpassa utifrån barnens och verksamhetens behov.

Trygg zon – del av friytan som domineras av sociala aktiviteter, lugn och ro med hög vuxennärvaro. Övergångszonen mellan ute och inne som upplevs välkomnande och en plats som det är enkelt att flytta ut verksamheten till.

Vidlyftig zon – del av friytan dit barnen kan röra sig på egen hand från den trygga zonen. Den lockar till rörelse och fart, fysisk aktivitet och utmaningar. Zonen har ett varierat landskap med kullar, vegetation, stora öppna ytor och lekbaser som barnen möts vid.

Vild zon – del av friytan som ger barnen en känsla av rörelsefrihet och en upplevelse av rymd. Här kan barnen skapa sina egna platser utan att känna sig övervakade. Här tar barnen ett än större ansvar i leken, men kan enkelt ta sig tillbaka till den dynamiska och trygga zonen vid behov av vuxennärvaro.

Utemiljövärde Gävle

Vid bedömning av utemiljövärdet utgår man från 7 kvalitetsaspekter som poängsätts. Dessa är:

1. **Topografi**
2. **Vegetation och skugga**
3. **Integrering av lekbasen i landskapet**
4. **Mångfald av platser – inkluderande landskap**
5. **Zonering**
6. **Föränderlighet**
7. **Samspel mellan ute, inne och närmiljön**
8. **Friyta på tak**

Nästan alla kvalitetsvärden delas in i tre nivåer. Den första nivån ger +1 poäng, den andra nivån ger 0 poäng och den tredje ger -1 poäng. Punkt 8, Friyta på tak har endast två nivåer, +1 poäng och 0 poäng.

Strävan bör hela tiden vara att nå komma upp till så många pluspoäng som möjligt.

1. Topografi

På en bra förskole- och skolgård har stora delar av gården en varierad topografi, både genom markens uppbyggnad och genom byggda element där barnen kan röra sig i höjled.

En varierad topografi bäddar för varierad lek. Kullar, sluttningar, diken, tunnlar, murar, plattformar och trappor stimulerar till att springa, kana, rulla, krypa och hoppa. Topografin bidrar också till gårdens rumslighet och bryter upp stora ytor till mer intressanta

+ och barnvänliga små rum där leken tar fart.

+1 Mer än hälften av gården präglas av varierad topografi (nivåskillnader exempelvis terrasseringar, kullar, svackor) och gestaltning. Naturlig topografi och ojämnheter i marken har tagits tillvara eller återskapats och markmaterialet är varierat.

0 Mindre än hälften av gården präglas av varierad topografi och gestaltning, majoriteten av lekbaserna står inom avgränsade områden utan kontakt med det omkringliggande landskapet och dess topografi. Det finns endast ett fåtal eller små nivåskillnader.

-1 Gården är till stor del platt, med ensidiga markmaterial. Det saknas naturliga element, vegetation, topografi som skapar rumsligheter och gården är förutbestämd för en särskild typ av lek.

2. Vegetation och skugga

Skugggivande vegetation är avgörande för att en förskole- och skolgård ska vara funktionell, trivsamt och intressant. Träd och buskar skapar rumslighet och en trevlig atmosfär. De ger skugga och bidrar till årstidsväxlingar och olika sinnesupplevelser genom bland annat blommor, bär och färgglada löv. Dessutom bidrar växtligheten med lösa material som blad, kvistar och frön som kan användas i leken.

Gårdarna ska ha varierade solförhållanden för att ge barnen en lagom dos sol och samtidigt skydda från UV-strålning. Trädskugga bidrar i hög grad till att gården upplevs som mer behaglig att vistas på, till skillnad från slagskugga från byggnader.

Dagens mest solintensiva timmar är mellan 11-15 sommartid (Strålskyddsmyndigheten) och en bedömning om skuggning av gården ska göras utifrån det. Miljöbalken ställer krav att möjlighet till skuggiga platser till lek ska finnas vid förskola. För skola ska skuggning finnas vid stillasittande platser.

+ +1 Mer än 1/3 av skolgården har naturkaraktär/vegetation/grönska och naturlig skugga från uppväxta träd. Vegetation skapar rumslighet för många olika aktiviteter. Det finns många lekbasen, anhalter och reträttplatser i såväl soliga lägen som i skugga. Vegetation ger minst 50% skugga vid stillasittande lekbasen (exempelvis sandlåda), skärmtak kan komplettera för beskuggning fram tills etablering av växtskugga.

0 Mindre än 1/3 av gården har naturkaraktär/vegetation/grönska och naturlig skugga från uppväxta träd. Varierad vegetation skapar några rumsligheter för olika aktiviteter. Det finns platser för aktiviteter i såväl soliga lägen som i skugga. Vegetation och skärmtak ger skugga vid minst 50 % av de stillasittande lekbaserna.

-1 Gården saknar naturkaraktär/vegetation/grönska och naturlig skugga från uppväxta träd. Vegetation ger mindre än 20% skugga vid stillasittande lekbasen.

Skärmtak är permanent lösning för skuggning, planterad vegetation saknas. I stort sett hela gården har samma sol-/skuggförhållanden, där skolgården antingen är solbelyst eller ligger i skugga.

3. Integrering av lekbaser i landskapet

Platser för aktivitet, så kallade lekbaser (exempelvis olika typer av balanslek, klätterlek, sandlek, fartlek), som är integrerade i landskapet tillför ytterligare en dimension, både till landskapet och till lekupplevelsen. Det kan t.ex. göras genom att klätterleken samordnas med kullar och träd eller genom att rutschkana läggs vid en kulle. Topografin tillsammans med vegetation bygger upp ett landskap som olika lekbaser kan integreras i.

- +1 På ett flertal ställen (fler än tre) finns exempel på lekbaser som är integrerade i gårdens gestaltning och topografi. Naturliga partier av gårdens gestaltning kan användas som lekbaser.
- o Det finns lekbaser (minst 2) som är integrerade i gestaltning och topografi, men de flesta står inom avgränsade områden utan kontakt med omkringliggande ytor.
- 1 Det finns inga lekbaser som är integrerade i landskapet. Lekutrustning står fritt placerad i inramade lekrområden utan kontakt med topografi eller vegetation, staket eller avgränsningar separerar de olika lekfunktionerna.

4. Mångfald av platser – inkluderande landskap

Inkludering innebär att alla barn ska kunna vara inkluderade i aktiviteter i den fysiska miljön oavsett funktionsvariation. En miljö som är inkluderande tar hänsyn till barnens sinnesstämning och erbjuder en stor mångfald av platser. Platser för aktiviteter – lekbaser, platser för iakttagelse – anhalter och platser att dra sig undan – reträttplatser, för alla barn, det ger barnen en känsla av kontroll som är viktig för att kunna delta fullt ut.

För att anhalterna ska fungera måste de placeras i relation till lekbaserna där aktiviteterna sker. Reträttplatsen kan exempelvis vara ett buskage där barnet ser utan att synas. När miljön erbjuder ett stort utbud av variation och är utformad så att barn kan använda platserna på många olika sätt bjuder det in till möten mellan barnen.

+1 Det finns ett stort antal platser (minst 2 av varje – lekbaser, anhalter, och reträttplatser) som är placerade i relation till varandra. Gården är planerad så att alla barn kan röra sig på egen hand mellan de olika platserna.

o Det finns några platser (minst 1 av varje – lekbaser, anhalter, och reträttplatser) varav några är placerade i relation till varandra. Gården är planerad så att alla barn kan röra sig på egen hand mellan de olika platserna.

-1 Alla typer av platser finns inte representerade, lekbaser, anhalter eller reträttplatser saknas. De platser som erbjuds segregerar snarare än bjuder in till inkluderande möten då ett sammanhang mellan platserna saknas. Miljön upplevs som krävande och styrande med starkt avgränsade programmerade aktiviteter, antingen deltar man eller inte.

5. Zonering

En gård bör ha tre zoner som barnen kan röra sig fritt mellan, och som erbjuder fler och mer varierade lekmöjligheter efter hand som barnen utvidgar sitt territorium.

Den **trygga zonen** domineras av sociala aktiviteter. Här är det lugn och ro med mycket vuxennärvaro. Det är lätt att flytta ut aktiviteter som normalt görs inomhus. Det skapas en mjuk övergång mellan ute och inne. Den trygga zonen känns välkomnande och inreds på ett för verksamheten personligt sätt. Det blir enkelt att starta projekt här för att dekorera platsen tillsammans med barnen.

Till den **vidlyftiga zonen** kan barnen röra sig på egen hand från den trygga zonen. Den lockar till rörelse, fysisk aktivitet och utmaningar. Här kan barnet testa sin kropp. Utmana sig. Den vidlyftiga zonen har ett varierat landskap med kullar och vegetation och gott om lekbaser som barnen möts vid. Den vidlyftiga zonen har också stora och öppna ytor, exempelvis en femspeleplan (ca 20x40m), där barnen kan få upp hög fart och där alla barn kan samlas för gemensamma aktiviteter.

Den **vilda zonen** ger barn en känsla av rörelsefrihet och en upplevelse av rymd. Här kan barnen skapa sina egna platser. Sina egna rum. Utan att känna sig övervakade. Här tar barnen ett än större ansvar i leken, men kan enkelt ta sig tillbaka till den dynamiska och trygga zonen vid behov av vuxennärvaro. För att alla barn ska få verklig tillgång till denna plats behöver de också ha några platser dit gruppen går tillsammans. Här kan förskolan ha friluftsbetonade aktiviteter med barnen. Samlingsplatsen är viktig här. I den vilda zonen bjuds naturen in – djur och växtliv. Barnen kan hjälpa till att skapa plats för djuren.

Alla tre zoner samspelar med varandra. Det finns inga definierade gränser mellan zonerna. Det är helheten, barnens upplevelse och användning av platsen som spelar roll.

- +1 Gården har egenskaper från alla tre zonerna.
- 0 Gården har egenskaper från två av zonerna.
- 1 Gården upplevs endast som en zon.

6. Föränderlighet

I utemiljön ska barnet ges möjligheter att förstå sin omvärld; gården ska vara varierande över året och möjlig att utveckla efter hand. Det mest hållbara sättet att skapa föränderlighet är genom stor variation - mycket växter och naturmark - då finns det en naturlig föränderlighet som ger årstidsväxlingar. Växtvalen är gjorda för att ge pedagogiska mervärden, tåla lek och för att ge sinnliga upplevelser. Det kan också handla om att man skapar utrymme för skapande, pedagogiska projekt men också den egna fantasifulla leken. Oprogrammerade lekbaser ger barn utrymme för att i sin fantasi skapa föränderlighet. Rika naturmiljöer skapar möjlighet för att lära sig hur vår planet fungerar med till exempel de olika kretsloppen och hur vi får mat på bordet.

Ett sätt att arbeta med föränderlighet kan vara att skapa odlingsmöjligheter på gården och någon naturlig/vild miljö där barnen kan följa kretsloppet i naturen. Ytor för utomhuspedagogik möjliggör undervisning på gården.

- +1 Gården förändras under året och det finns olika saker för barnen att göra under de olika årstiderna. Det finns löst material för barnen att använda, det finns flera (mer än 2) okodade platser. Det finns flera möjligheter för barnen/eleverna att lära genom att interagera med naturen och uppleva årstidsväxlingar. Det finns utrymme för verksamheten att leda olika projekt för att smycka och förändra gården med tiden. Det finns ett exempel på utrymme/aktivitet där barnen ges möjlighet till omvärldsförståelse, exempelvis genom att följa ett kretslopp eller undervisning i gårdsmiljön.
- 0 Ett flertal naturliga inslag på gården förändras med årstiderna. Delar av gården är möjlig för barnen att undersöka och påverka. Det finns minst ett exempel där barnen kan få omvärldsförståelse, exempelvis följa ett kretslopp eller undervisning i gårdsmiljön.
- 1 Den största delen av gården är hårdgjord och inte möjlig att påverka. Färdiga lekredskap och anvisade lekytor styr leken. Det finns inget exempel där barnen kan få omvärldsförståelse, exempelvis följa ett kretslopp eller undervisning i gårdsmiljön.

7. Samspel mellan ute, inne och närmiljön

Samspelet mellan inomhus- och utomhusmiljön är viktig både för pedagogiken och för barn och elevers upplevelse av förskole- och skolmiljön. Det ska vara lätt att växla mellan aktiviteter inne och ute. De yngsta barnen behöver direkt tillgång till utemiljön för att kunna ta sig ut på egen hand. Lite äldre barn kan klara av en trappa utan att ledas av en vuxen. Miljön finns också i en lokal kontext som behöver analyseras för att skapa sammanhang och möjlighet till samarbete med närområdet.

Utblick över grönska i form av natur, träd eller park är viktigt för människors återhämtning. Naturen lugnar, dämpar upplevelse av stress och hjälper hjärnan till återhämtning. En god tillgång till gröna miljöer kan vara avgörande för barns utveckling av motoriska och kognitiva färdigheter. Grönskan gör barn mer kreativa i sin lek och hjälper barn som har koncentrationssvårigheter. Gröna skolgårdar och odling ger förbättrade skolresultat, något som på sikt kan generera stora samhällsvinster.

+ +1 Både små och stora barn har god utsikt över grönska inifrån byggnaden. Lågt placerade fönster gör att barnen kan se rakt ut. Utgångar till gården finns från såväl kapprum, som från verksamhetsrummen. Direktkontakten gör det lätt att flytta ut den pedagogiska verksamheten. Gården är satt i ett större sammanhang med kopplingar till närområdet.

o o Barnen kan uppleva grönska inifrån. Direktutgångar finns från kapprummen till gården. Grindar ut i närområdet finns.

- -1 Ingen eller nästan ingen grönska upplevs inifrån. Det finns inga direktutgångar till gården utan barnen måste invänta personal för att få tillgång till gården i dess helhet. Gården är avskärmd från sitt sammanhang med höga staket och grindar utan medveten gestaltning.

8. Friyta på tak

För ytor på tak finns det ofta svårigheter att skapa samma kvalitativa värden som på mark, tex med vegetation, skuggning, vind- och ljudförhållanden och topografi och ska därför inte tillgodoräknas som friyta. Ytor på tak kan däremot utgöra ett positivt komplement till både inom- och utomhusmiljön. Om ytor på tak (utomhus) är tillgängliga för barnen inom verksamheten är ytan att betrakta som ett kvalitetshöjande element för verksamheten och kan generera plusvärden avseende utemiljön. Friyta på tak kan dock inte anses vara ett krav utan snarare ett positivt tillägg till övrig utemiljö, vilket lett till att man endast kan få +1 eller 0 som utemiljövärde, inte -1 om man inte iordningställer tillgängliga ytor på tak.

+ +1 ytor på tak utomhus är iordningställda och tillgängliga för barnen/eleverna inom verksamheten. Takytan är ett komplement till övrig friyta och ger mervärden till verksamheten.

o o Inga tillgängliga ytor på tak finns att tillgå för barn/elever inom verksamheten.

BILAGA 2 TABELL FRIYTOR SAMT YT- OCH PLATSBEHOV FÖRSKOLA/SKOLA

Yt- och platsbehov förskola/skola

Schablon för behov av antal platser i förhållande till antalet nya bostäder

Underlag för behov av skol- och förskoleplatser bedöms av sektor Styrning och stöd Gävle och ska ingå i grundförutsättningarna i samtliga uppdrag avseende översiktlig planering. Som schablon kan man beräkna behov av antalet platser inom förskola och skola genom att ta:

- antalet planerade bostäder x 2 x 0,1 = antal förskoleplatser samt
- antalet planerade bostäder x 2 x 0,15 = antal grundskoleplatser

Ytbehov skolor och förskolor

För att ordna en fungerande förskole- eller skolfastighet är det inte enbart friytan som ska hanteras och som tar upp yta inom fastigheten. Ytor för byggnader, parkering och angöring för tex varuleveranser kan också behöva ta upp plats inom fastigheten. För att uppskatta hur mycket yta som en enhet tar upp i staden kan man ha dessa värden som utgångspunkt:

Ytbehov	Förskola	Grundskola
Byggnad BTA	15 m ² /barn	16 m ² /elev
Parkering bil	20-30 m ² /plats*	20-30 m ² /plats*
Parkering cykel	1,3-1,8 m ² /plats*	1,3-1,8 m ² /plats*
Angöring varulevrans	Schablon 250 m ²	Schablon 250 m ²

*Spannet för bil- och cykelparkering avser enkel- eller dubbelsidig parkering där dubbelsidig parkering är mer yteffektiv.

Behovet av antalet parkeringsplatser för bil, cykel och fastighetsskötsel framgår av kommunens parkeringspolicy med tillhörande parkeringstal.

Dimensionering av förskole- och skolverksamheter

Gävle kommun utgår från en lokalresursplan för att dimensionera förskole- och skolverksamheter. Den anger att grundskolor byggs för 30 elever/klass i årskurs F-6 och 32 elever i årskurs 7-9. I praktiken är dock antalet elever i årskurs F-3 oftare kring 25 elever/klass. Anledningen till att skolorna byggs för 30 elever/klassrum är att det ger en mer flexibel lokalanvändning mellan årskurserna. Skolans maximala kapacitet räkas utifrån vilken årskurs som använder lokalerna, se nedan tabell. Tabellen gäller inte praktiska utbildningar som kan ha andra elevantal.

Årskurs	Elever/klass
F-3	25
4-6	30
7-9 och gymnasiets teoretiska utb.	32

Årskurs	Antal paralleller							
	1	2	3	4	5	6	7	8
F-3	100	200	300	400	500	600	700	800
F-6	190	380	570	760	950	1140	1330	1520
F-9	286	572	858	1144	1430	1716	2002	2288
4-6	90	180	270	360	450	540	630	720
7-9	96	192	288	384	480	576	672	768

Tabellen visar hur många elever skolan dimensioneras för utifrån årskurs och antal parallella klasser.